

A rítusok szerepe a köznevelés rendszerében

Katonáné Kutai Erika

kutai.erika@gmail.com

Pécsi Tudományegyetem - Oktatás és Társadalom Neveléstudományi Doktori Iskola

A TÉMA AKTUALITÁSA

A rítusoknak nemcsak a társadalom egészét tekintve van jelentőségük, hanem a társadalom kisközösségei esetében is. A rítusok egyik fontos szerepe, hogy biztosítják a csoporthoz való kötődést.

Kutatásom az iskolai közösségek rítusait vizsgálja, szerepüket a közösségek és az egyén kapcsolatában.

MIÉRT FONTOS A RÍTUSOK KUTATÁSA?

- o A modern társadalom szekularizációjával a rítusok a világi környezetben kapnak egyre nagyobb szerepet, megértésükkel a társadalmi működés megértése válik lehetővé. (NEULINGER)
- o Bocock (1974) szerint a rituálék a modern társadalomban is fontos szocializációs formát képviselnek, hiszen hozzájárulnak ahhoz, hogy a csoport tagjai alkalmazkodjanak a csoport által előírt értékekhez és életmódhoz. (NEULINGER)
- o Közösségmentartó, kapcsolaterősítő erejük van. (NEULINGER)
- o A rítusok erős érzelmi intenzitása hozzájárul többek között az új szerepek kialakításához. (NEULINGER)
- o A rítusok ősi tudásközvetítő technikák.

RÍTUS - TÁRSADALOM - KÖZNEVELÉS

Arnold van GENNEP és Victor TURNER felcivilt népek rítusait kutatták. GENNEP szerint minden általában vett társadalmat szobákra és folyosókra osztott házfélének lehet tekinteni, melynek válaszfalai annál vékonyabbak, közlekedő ajtajai pedig annál szélesebbek, minél közelebb áll formáját tekintve az illető társadalom a mi társadalmainkhoz. A félcivilizált népeknél viszont az egyes fülkéket gondosan elkülönítik egymástól, s az egyikből a másikba való átlépéshez olyan formásokra és szertartásokra van szükség. (GENNEP)

A köznevelés rendszerét is tekinthetjük úgy, ahogy GENNEP tekintette a társadalmat, szobákra és folyosókra osztott házfélének. A köznevelés törvényekkel szabályozza az egyes „szobákban” zajló folyamatokat, s azt gondoljuk, hogy az egyik „szobából” a másikba történő átlépés zökkenőmentes, ha az adott „szoba” követelményeit teljesíti a tanuló. Ebben az esetben az ajtó széles és nyitott, csak át kell lépni rajta.

Figyelmünk kívül hagyjuk azt, hogy az egyikből a másikba való átlépéshez rítusokra van szükség. Ezeknek a rítusoknak a szerepét a köznevelés rendszerén belül az ünnepi műsorok töltik be. Turner szerint a közösségnek az áramlatélményen keresztül történő elérése során a rituálén átadó ember egyszerre tud részesülni az emberi tapasztalat pozitív és negatív oldalában. Ezért fontos foglalkozni azokkal az eseményekkel, amelyek beépültek az iskolai életbe, s lehetőséget adnak a közösség megélésére. Ezek az iskolai ünnepek: pl. a tanévnyitó, tanévzáró ünnepek, avató ünnepek, ballagások, nemzeti ünnepek.

RÍTUSOK AZ ISKOLÁBAN

A rítusok jelen vannak az iskolai közösségek életében, s elkísérik az egyént az egyik életszakaszból a másikba. A rítusok egyik fontos szerepe, hogy biztosítják a csoporthoz való kötődést. Egy gólyaavatás ünnepség az iskola új tanulóit egy beavatási rítus során az iskola közösségének részévé teszi. A legtöbb középiskolában a végzős diákok avatják fel a „golyákat”, játékos, humoros feladatokat kell elvégezniük az iskola újoncainak, majd egy eskütétel után az iskola teljes jogú tagjaivá válnak. Ez a rítus a csoportba való belépés, az iskolai közösséghez való tartozás megélésében segíti az egyént.

Az iskolai közösségek rítusai felfedik azoknak a folyamatoknak a jellegzetességeit, amelyek a kisgyermek kortól a felnőtté válásig az iskolarendszeren belül kísérik a gyerekeket, úgymint a közösségi életbe való bevonódás alakulása és a különböző szakaszokban megjelenő új szerepek meghatározása.

Az iskolák egyéni arculatát tükröző hagyományok, a közös farsangi ünnepek, adventi gyertyagyújtások, iskolai évfordulók ünneplése megerősíthetik az iskolai közösség egységét, kifejezhetik az iskolai közösség sajátos arculatát, olyan érzéseket, gondolatokat fogalmazhatnak meg, amelyeket az egész közösség képvisel.

A SZEMÉLYKÖZI RÍTUSOK CSOPORTJAI

A személyközi rítusokat WOLIN és BENNETT (1984) három csoportba sorolják, úgymint ünnepek, hagyományok és minták szerinti interakciók.

Az **ünnepek** jellemzője, hogy ritkán, évente néhány alkalommal kerülnek megrendezésre, úgymint a kulturális, nemzeti és vallási ünnepek. Ezeket az eseményeket adott kultúrkörön/valláson belül mindenki ugyanakkor és jellemzően ugyanúgy ünnepleni. Az iskolák számára országosan előírják ezeknek az ünneplését. Az iskolai közösségek esetében ide tartoznak a nemzeti és vallási ünnepeink.

A **hagyományok**, amelyek részben mindenkire jellemző közös jegyekkel, részben egyéni, egyedi jellemzőkkel is bírnak.

A **minták szerinti interakciók** pedig napi/heti rendszerességgel zajlanak (NEULINGER-MITEV 2017).

A RÍTUSOK TANULÁSTÁMOGATÓ SZEREPE A DRÁMAPEDAGÓGIA ÁLTAL

Az iskolai közösségek rítusai közül különösen fontos szerepet töltenek be az ünnepi műsorok, melyek esztétikai hatásuk mellett szerepet játszanak a **közösséghez tartozás megerősítésében, s jelentős szocializációs formát képviselnek.**

A rituálék olyan aktív részvétel, amely elsősorban nem spontán magatartást jelent, hanem valamilyen szerepnek a betöltését, átélését. Drámaórákon a szerepjátékon keresztül **olyan készségek gyakorlása válik lehetővé, melyek számos tanulási folyamat számára elengedhetetlenek.** (BOLTON)

A rituálék olyan kifejező bemutatás vagy előadás, amely figyelmet és koncentrációt igényel. A rituális előadás olyan **intenzíven bevonó is lehet, hogy lehetővé válik a flow-élmény átélése is.** A drámaórákon a szerepjátékok során, amely lehet egy előadás, vagy annak próbafolyamata, vagy csak egy egyszerű helyzetgyakorlat, a gyerekek bevonódnak az adott szituációba.

AZ ISKOLAI RÍTUSOK FORMAI JELLEMZŐI

MOORE és MYERHOFF által meghatározott formai jellemzőket összevethetjük egy iskolai ünnepség, a ballagás jellemzőivel. A ballagási ünnepség esetében számos **ismétlést** tapasztalhatunk, a ballagási dalok éneklése, a tanteremben való végig vonulás, a köszöntők és elköszönések generációkon keresztül ismétlődnek.

A búcsúzó és búcsúztató diákok **szerepének betöltése**, a tarisznya, a föld és pénzérme **szimbólumhasználat** is azt bizonyítja, hogy az iskolai közösség rítusként élheti meg ezt az ünnepséget.

Az ünnepség **előírások szerint zajlik**, nemzeti énekeinkkel kezdjük illetve zárjuk az eseményt. Maga az ünnepi műsor **részét képező előadás**, versmondás figyelmet és a koncentrációt igényel, s a **közösségi dimenzió** sem elhanyagolható, hiszen a közösség elbúcsúzik a legidősebbektől, akik egy limen állapot után egy másik közösség tagjaiként kezdenek meg következő életszakaszukat.

SZAKIRODALOM:

BOLTON, Gavin: A tanítási dráma újragondolása Fordította: Szauder Erik Drámapedagógiai Magazin, 1996/különszám, Magyar Drámapedagógiai Társaság, Bp. 1996

BOSSARD, J. H. S. – BOLL, E. S. (1950): Ritual in Family Living. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

GENNEP, A. van (2007 [1969]): Az átmeneti rítusok. L'Harmattan Kiadó, Budapest

KAPOSI József: Az érettségi mint a felnőtté avatás rituáléja. Új Pedagógiai Szemle 2009.

KAPOSI József: Az érettségi mint a felnőtté avatás rituáléja. IN: KAPOSI József: Válogatott tanulmányok I. TÖRTÉNELEM »ÉRETTSÉGI» MEGÚJÍTÁS Szaktudás Kiadó Ház Zrt. Budapest, 2015

MOORE, S. F. – MYERHOFF, B. G. (1977): Introduction: Secular Ritual: Forms and Meanings In: Moore, S. F. – Myerhoff, B. G. (eds.): Secular Ritual. Assen: Van Gorcum & Comp, 3–24.

NEULINGER Ágnes: Világi rítusok, családi rítusok Szakirodalmi áttekintés Szociológiai Szemle 23 (3): 102–120

NEULINGER Ágnes – MITEV Ariel: Fiatal felnőttek családi rítusai és a felnőtté válás jellemzői a családtól való leválás idején Szociológiai Szemle 27 (1):64-89

TURNER, V. (2002 [1969]): A rituális folyamat. Osiris Kiadó, Budapest

TURNER, V. (1982): From Ritual to Theater: The Human Seriousness of Play. New York: PAJ Publications.